

סדר ברכת הנהנין ביג תרצה

בורא מיני מזונות ומעין ג' לעולם⁹⁹ מאחר שמתחלה¹⁰⁰ לא היה כוזה ככל פירוש לברו.

ולכן מה שנהגים בפסח לכתוש המצות לפירורין דקין מאוד וחורין וגובלין אותן במים חמין ובשומן ומי ביצים¹⁰¹ ועל ידי זה נמוחו קצת ונעשו כעיסה כשלשין ועושין אותן כעינולים (שקורין קניידלך או חרעמולין¹⁰²) ואין עליהם תאר לחם אפיו מברך עליהם בורא מיני מזונות ומעין ג' לעולם ואפילו לא נתבשלו אחר כך בקדירה אלא טגגם במשקה להאזורים שטיגין אינו כאפיה וכן עיקר כמו שנתבאר למעלה⁹⁸ ואם⁹⁹ לא הלך מהן תאר הלחם בלישתן ובישולם בקדירה והלך מהן מחמת הבישול אף על פי שיש בכל אחר כוזה ויותר מברך עליהם בורא מיני מזונות ומעין ג' לעולם ולא אמרו שכונה לחם אפיו אינו מתבטל מתורת לחם בבישול אפילו אין בו תאר לחם אלא בכוזה רואשן הנשאר קיים משעת האפיה אבל לא בנתפרד וחור ומתחבר בלישה¹⁰³.

ואם לא הלך מהם תאר הלחם בבישול יש להחמיר שלא לאכול כרי שביעה כי אם בתוך הסעודה. ובמינון יש להחמיר בכל ענין כמו שנתבאר למעלה¹⁰⁴:

פרק ג

תערוכות שני מינין שהן מעורבין יחד ואין ברכותיהם שוות אם הא' הוא עיקר והשני אין נותנין בו כי אם להקנו ולהכשירו הרי העיקר פוטר את השפל בברכתו

בין מברכה ראשונה בין מברכה אחרונה ואם שניהם עיקר אם אחד מהם הוא הרוב הרי זה נחשב עיקר והמיעוט נחשב טפל ובטל לגבי הרוב¹⁰⁵:

(ב) מין דגן הואיל ונקרא מוון הוא חשוב עיקר לעולם¹⁰⁶ שאפילו רוב התבשיל דבש או מינים אחרים ומיעוטו מאחר מהמשת המינין¹⁰⁷ אפילו עיקרו מחמת הרבש או מינים אחרים והדגן אינו אלא להטעימו ולהכשירו¹⁰⁸ הוא נעשה עיקר ומברך עליו בורא מיני מזונות וברכה אחת מעין ג' והוא שיש ממשות הדגן במה שאוכל אבל אם אין בו אלא מעטו בלבד אינו מברך בורא מיני מזונות¹⁰⁹.

מ אפילו אבל כשעור קביעות סעודה, כרעיל ה"ה.
מ ובשעור ס' קסה שם: ואין בכל אחר כפ"ע בית.
מ והנפק"מ להלכה ראה לקמן בסמוך.
מ אפילו מינים בלבד הרי ריטא, וריבוי ברהו שכן ענינים לפי שאין פועל המים להכב כ"כ כגו אלו (ד"ה צמח דקק קדו, ד).

מ כושה או תופנית.
מ שו"ת מדרש"ך ח"א סי קסג. הובא בכנסת הגדולה הגרות המר. מ"א סק"ח. ומיורי אפילו אם אחר הנוכח יש בו כוזה, כרלקמן בסמוך.
צ להלכה יב.
צא או"י: ואפילו אם.
צב כדמוכח ברש"י ברכות לו, ב ד"ה בעשרקם (ורבינו לעיל ה"ג חושש לשתות). וראה ק"א סי קסה סק"ג. אבן העזר למ"א סק"ח (בפסע הא), משמעות גמי ברכות כוזה ב' ובש"י כוזה ע"ה: ע"ה גמי דאית בי פירורים כוזה ב' (משמע שנהגו הראשון הנתחבר ע"י אפיה היה קיים – אבן העזר שם). וכ"ה משמעות שו"ת מדרש"ך

שם. וראה ח' צמח דקק שם. דרכי החיים ברכת במ"מ ח"פ סק"א. העי"ב תשצב ע' 61. ובשעור"ר שם ס"כ פסק שצ"ל המוציא ובמ"ז כיון שנקבשו יש בו כוזה.
צג מהן הבלת י. וראה ח' צמח דקק שם.
מ וז"ה בשעור"ר סי רב ס"א ושי"ג. וראה גם לקמן פ"ו ה"ה.
ב רב ושמואל ברכות לו, ב. ראה גם לעיל פ"ב ה"ו, לקמן פ"ו ה"מ"ד. שעי"ר סי קסה ס"א. סי רב ס"ב. סי רב ס"א. לוח ברה"ג פ"ד ה"ב. פ"י ה"מ"ד.
ג רב כהנא ברכות לו, ב. רבא שם לו, ב. ראי"ש ברכות פ"ו ס"ד. מור תש"ע סי רח ס"ב. מ"א סי רב ס"ק א.
ד רש"י ברכות שם ד"ה ופושא עיקר. הובא בב"י סי רח ד"ה ומ"ש רבינו הלך. לבוש שם ס"ב. וכ"ה לקמן ה"ה שעי"ר סי קסה ס"א ושי"ג.
ה דרכי משה סי רד ס"ק ג. ורי"א שם ס"ב. וכ"ה בשעור"ר סי רב ס"א. לוח ברה"ג פ"ד ה"ב.

ויש אומרים שאין לברך לאחריו מעין ג' על תערובות ה' מיני דגן אלא אם כן יש בתערובות כוית דגן בכדי אכילת פרס ויש לחוש לדבריהם לאכול עוד כוית שברכתו האחרונה היא על המחיה בודאי ועוד כוית שברכתו היא בורא נפשות רבות בודאי כמו שנתבאר למעלה (ספ"א):

(ג) כמה דברים אמורים שהדגן מועט נחשב עיקר כשנותנין אותו ליתן מעט בתערובות אבל אם אין נותנים אותו אלא כדי לצבוע את התבשיל או כדי לדבוק ולהקפוטו (שיהא עב קצת) הרי הוא מפל לחבשיל:

(ד) כמה דברים אמורים שאין מתכוונין כלל לאכילת הדגן אבל אם מתכוונין ג"כ לאכילתו אף שאינה עיקר אלא עיקר הכוונה לאכילת שאר המינים כגון מיני מתקנה מקמח גילוש ברבש (שקורין לעקוד) והרבש הוא הרוב והעיקר באכילה זו לעדון ותענוג מהמתקנות ואכילת הקמח אינו עיקר כל כך אף על פי כן נחשב הקמח עיקר לעדון עליו בורא מיני מזונות ומעין ג' אבל לא לברך עליו המוציא וברכת המזון הואיל ועיקר עשיית ואפיית פת זו אינה לזון ולסעודה אלא לעדון ותענוג מהמתקנות וזמן הקמח הוא מפל ולא עיקר עשייתה ואפייתה אלא אם כן אבל כשיעור קביעות סעודה כמו שנתבאר (בפ"ב כ"א):

(ה) וכן מיני מתקה הנעשים לעדון ותענוג מכלילת קמח דגן מעט עם צוקר וקמח שקדים הרבה אף על פי שכלילתה עבה ונאפית בתנור כלחם גמור מברך בורא מיני מזונות ומעין ג' אלא אם כן בקביעות סעודה:

(ו) אבל פת הנעשית מתערובת קמח דגן בקמח קטניות מאחר שנעשית לקביעות סעודה ממש הרגן עיקר ומברכין עליה המוציא לעולם ו אפילו אם קמח הדגן הוא מועט פחות מכוית בכדי אכילת פרס שברכה ראשונה אין לה שיעור אפילו על כל שהוא (כמו שיתבאר בפ"ח טו) ואין צורך לומר לחם גמור שנאפה לבדו בלי מילוי שאוכלו עם מאכל אחר ביחד אף אם המאכל עיקר ורוב אף על פי כן הלחם נחשב עיקר ומברך המוציא אלא אם כן אינו תאב ומתכוין כלל ליהנות מאכילתו כמו שיתבאר לפנינו:

(ז) ועיסה שיש בה מילוי בשר ודגים וגבינה ופירות וכיוצא בהם נעשה המילוי מפילה לעיסה ונפטר בברכת העיסה בין שברכתה המוציא בין שברכתה בורא מיני מזונות

ט ראה גם לעיל פ"ב ה"ט. ו"ה בשוע"ר סי' קסח ס"א וש"נ.
 י בלוח ברה"ג פ"ד ה"ד: שקורין לעקוד [עגנת רבש] או מאירש"ן [עגנת קמח דגן עם ביצים וסוכך] ומרצ"פאג"ס [עגנת קמח דגן עם קמח שקדים וסוכך, ולקמן ה"ה].
 יא הלכה ז.
 יב תוס' ברכות לו ב ר"ה כל. מור ושוע"ר סי' רח ס"ג. וראה שו"ע שם ס"ט, שהשמוש מ"ש בארחת חיים הל' ברכות ס"ג. וראה גם שוע"ר סי' קסח ס"ט לענין מילוי שקדים או אגוזים.
 יג אשכול ח"א סוף פ"ה. הובא בארחת חיים הל' ברכות ס"ג. שו"ע סי' רח ס"ט.
 יד מ"ז שם ס"ק יב. מ"א ס"ק מז.
 טו הלכה י. ולענין ברכת אחרונה ראה שם ה"ג"ד וש"נ.
 טז הלכה ח.

ו דברי המדות ברכות פ"ו ס"ק יט - לענין תבשיל מתערובת קמח דגן עם רבש ומינים אחרים. עולת המדד סי' רח ס"ג. ושו"ר כה"ג סי' רח תה"פ סי' א. אלה רבה שם ס"ק ג - לענין הניל. וראה לקמן פ"ה ה"ג שרביא מי שמסתפק אפילו בפת שנעשה מתערובות קמח מיני דגן עם קמח מיני קטניות, וש"נ. ורע"ה הא' מבוארת בלוח ברה"ג פ"ב ה"ד"ה, שיק תבשיל הנעשה מתערובות קמח דגן עם קמח קטניות צריך כוית בכדי אכילת פרס כדי לברך על הדמיון, וש"נ. ולענין ברכת המזון באכל קביעות סעודה ראה לוח ברה"ג פ"ה ה"ד שבלל אופן צריך כוית בכדי אכילת פרס, וש"נ. וראה גם שוע"ר סי' קסח ס"א.
 ז הלכה יט.
 ח ברכות לג. א. מור ושוע"ר סי' רח ס"ב וסי' רח ס"ב. וראה מ"ז שם ס"ק מז. מ"א שם ס"ק כה. ו"ה בלוח ברה"ג פ"ד ה"ג. וראה גם שוע"ר סי' קסח ס"ט.

ועל דרך שנתבאר למעלה (כפ"ב¹¹) אפילו אוכל אחר כך המילוי לבדו ואפילו אם המילוי רב מאד ועיקר הכוונה בעיסה זו לאכילת המילוי מאחר שמתכוין ותאב גם כן לאכילת העיסה ואין צריך להחמיר ליקח קצת המילוי מן העיסה ולברך עליו כי היא ברכה לבטלה כיון שבידך על העיקר אין צריך לחזור ולברך על המפל¹² אבל אם אינו אוכל אלא המילוי לבדו בלא פת מברך עליו ברכה הראויה לו שהכל או בורא פרי הארמה או בורא פרי העץ¹³:

(ח) ולא זו בלבד אמרו אלא כל דבר שהוא עיקר ועמו מפלה מברך על העיקר ופוסר את המפלה אפילו אינן מאכלים מעורבים זה עם זה כלל אלא שאוכל שניהם יחד ועיקר האכילה הוא מין אחד והשני אינו בא אלא מהמת הראשון שאם לא היה אוכל הראשון לא היה אוכל השני עתה הרי השני נפטר בברכת הראשון ואפילו הוא לחם שהוא חשוב מכל המינין כגון מי שהפנין לאכול דג מליח וכדי שלא יזקנו בגרונו אוכל עמו פת הרי היא מפלה לדג ונפטרת בברכתו¹⁴.

והוא שאינו רעב ואינו תאב כלל לאכילת הפת ולא היה אוכלה כלל אם לא המליח אבל אם הוא תאב גם לאכילת פת אף על פי שאוכלה עם המליח אינה מפלה אליו אפילו אם הוא תאב להמליח יותר צריך לברך עליה המוציא ופוסר את המליח הואיל והוא מההברים שדרכם לבוא מהמת הסעודה שהם נפטרים לעולם בברכת הפת אף כשאין באים מהמתה¹⁵:

(ט) וכן מי שאוכל לפני הסעודה פת שרויה בין שרף אף על פי שעיקר כוונתו בזה על היין שרף אלא שמפני שהוא חזק וקשה לו לשתותו לבדו שורה בו פת ואוכלה אף על פי כן כיון שהוא לפני הסעודה מן הסתם כוונתו גם כן לסעוד הלב ולפיכך צריך לברך המוציא ופוסר את היי"ש הבלוע בו¹⁶.

וכן פת הבאה בכיסנין¹⁷ (על דרך שנתבאר למעלה כפ"ב) אם שורה אותה בין או יי"ש ושאר משקים אין צריך לברך על המשקה הבלוע בה ולא על משקה שעל גבה כגון שמטבל בדיבש ואוכל אבל אם כוונתו על היי"ש לבדו אלא מפני שהוא חזק וקשה עליו לשתותו לבדו הוא שורה בו פת ואינו תאב לו כלל כגון שהוא אחר הסעודה צריך לברך עליה שהכל¹⁸:

(י) ואפילו אם מתכוין ומתאוה למעם פת השרויה במשקה אלא שאינו עושה לאכילה אלא לשתיה כגון שמפפר לחם דק דק וגותן לתוך שכר חם כדי שיתן בו מעם כיון שאין בלחם ממשות ודבר חשוב השכר עיקר¹⁹:

(יא) וכל זה בפת או מאכל אחר שאוכל עם המליח או עם היי"ש ביהר אבל מה שאוכל אחר כך לבדו צריך לברך עליו תחילה וסוף אלא אם כן שגם באכילה זו הוא מפל כגון מי שאוכל פת למתק השתיה ששתה כבר הרי הפת מפלה למשקה ואין צריך לברך עליה²⁰:

כב וכה בשוע"ר שם ס"ב ושי"ג.
 כג וכה בשוע"ר שם ס"ג ושי"ג.
 כד וכה בשוע"ר שם.
 כה וכה בשוע"ר שם ס"ד ושי"ג.
 כו וכה בשוע"ר שם ס"ה ושי"ג.

זי הלכה ה.
 יח וכה לעיל סי' קמח ס"ד ושי"ג.
 יט וכה לעיל שם ס"י ושי"ג.
 כ וכה בשוע"ר סי' ר"ב ס"א ושי"ג.
 כא וכה בשוע"ר שם ושי"ג.

(יב) וכל פת שהיא מפלה לענין ברכה היא מפלה גם כן לענין נטילת ידים ואין צריך ליטול ידיו¹¹ ומכל מקום יש לזהר שלא לאכול כי אם פחות מכביצה¹².

אך טוב למנוע מלאכול פת למתק השתיה כי מי יוכל להבחין אם אוכלה למיתוק או למלוח הכרם שאז צריך לברך עליה המוציא¹³:

(יג) כמה דברים אמורים כשרוצה לאכול למתק השתיה ששתה כבר אבל אם רוצה לאכול בשביל השתיה לפני השתיה כגון הרוצה לשתות בבוקר ורוצה לאכול מעט כדי שלא ישתה אליבא ויקנא אף על פי שאכילה זו היא צורך השתיה ומפלה אליה צריך לברך עליה ברכה המיוחדת לה כדי שלא יהנה מהעולם הזה בלא ברכה? ואם אוכל מעט פת תחלה צריך ליטול ידיו כהלכה¹⁴:

(יד) ומדת חסידות אפילו באוכל למתק השתיה ששתה כבר למענם תחלה ממנו מעט כדי לברך לפניו ברכה המיוחדת לו אם אינה שהכל נהיה בדברו קודם שיברך על המשקה שהכל נהיה בדברו כדי להרבות בברכות כי לעולם ירבה אדם בברכות הצריכות וימעט בשאינם צריכות וזו היא ברכה הצריכה שהרי היא מיוחדת להטפל ולא ברכת העיקר ולא צוו למעט אלא כשיכול לפטור שני דברים בברכה אחת המיוחדת לשניהם¹⁵:

(טו) כמה דברים אמורים כשאין העיקר חביב יותר מהטפל אבל אם העיקר חביב עליו יותר מהטפל צריך לברך עליו תחלה ופטר את הטפל ואפילו אם ברכת העיקר היא שהכל וברכת הטפל היא בורא פרי העין או בורא פרי הארמה שהן קורמים לברכת שהכל (כמו שיתבאר בפ"ט¹⁶) כיון שלא היה אוכלו כלל אם לא העיקר¹⁷ ואפילו אם עכשיו כשאוכל הטפל עם העיקר הטפל חביב עליו יותר אלא שכשאוכלו לבדו אינו חביב עליו כמו העיקר אין לברך עליו כלל¹⁸ ויש חולקים בזה¹⁹ ויש לסמוך עליהם בשבת ויום טוב כדי להשלים מנין מאה ברכות²⁰:

(טז) לעולם אין הטפל נפטר בברכת העיקר ואפילו הם ב' מינים שברכותיהן שוות אלא כשהיה הטפל לפניו או שהיתה דעתו עליו כבידור בשעה שיברך על העיקר אבל אם אחר הברכה הביאו לפניו ולא היתה דעתו עליו בענין שאם לא היתה מפלה היה צריך לחזור ולברך (ועל דרך שיתבאר בפ"ט²¹) אין טפלתו מועלת כלום לפטור בברכת העיקר לא מברכה ראשונה אף על פי שברכותיהם שוות ולא מברכה אחרונה כשאין בברכותיהם האחרונות שוות אלא אם כן קבע עצמו על העיקר והוא דבר שקביעות מועלת בו מפני שדרכו בכך כגון פת ויין וכך ודבש במדינות אלו²².

ומכל מקום מי שאוכל פת או מאכל אחר למתק השתיה ודרכו בכך ברוב הפעמים הרי זה כאילו היתה דעתו עליו:

כז וכו' בשוע"ר שם ס"ו ושי"ג.

כח לחוש לדעת הפוסקים (שלי"ה שער האותיות אות ק, סוף דני ברה"ג (צז, א) סוף כלל ג, הובא בפ"א ס' ר"ב ס"ק ג) שנתריכים נטיל.

כט וכו' בשוע"ר שם ושי"ג.

ל וכו' בשוע"ר שם ס"ז ושי"ג.

לא רבינו יונה סוף פ"ח הברכות (בב, ב) ד"ה דבר. הובא בש"ת רמ"א ס' א, נסח משה ס' שפד. וכו' בסדר נטיל למערה ה"ח, ושם: אלא שלא יברך על נטילת ידים. לב וכו' בשוע"ר ס' ר"ב ס"ח ושי"ג.

לג הלכה ג.

לד ראה לקמן שם הלכה ב.

לה וכו' בשוע"ר ס' ר"ב ס"ז ושי"ג.

לו שלי"ה שער האותיות אות ק, דני ברה"ג כלל ה סוף אות ה, הובא באלה רבה ס' ר"א ס"ק ג, ראה הע"ב תשנ"ז ע' 46.

לז ראה שוע"ר ס' רמז ס"ה ושי"ג.

לח הלכה ה.

לט וכו' בשוע"ר ס' ר"ב ס"ז ושי"ג.

(יז) וכל טפלה הנאכלת אחר אכילת העיקר¹ אינה נפטרת בברכתו אלא אם כן אוכלה במקום שאוכל העיקר ולא שינה מקומו בינתיים מחדר לחדר אלא אם כן היא טפלה לדבר המטען ברכה לאחריו במקומו (שיחבאר בפ"ט² 80) או שקבע עצמו על העיקר ועל דרך שיחבאר בפ"ט³ ע"ן שם כל פרמי דין זה:

פרק ד

דברים הבאים בתוך הסעודה אם הם דברים הבאים מחמת הסעודה דהיינו שדרך לקבוע סעודה עליהם ואין דרכם (כל כך) לאכול כל היום אלא בשעת הסעודה בלבד בין ללפת בהם את הפת כגון בשר ודגים וגיבנה וירקות וביצים ומיני מלוחים בין למזון ולהשביע כגון כרוב ותרדן ודייסא וכל מעשה קדרה שאינו באין ללפת הפת אלא למזון ולהבשיל אין צריך ברכה לפניהם אפילו אוכלם בלא פת שברכת המוציא שבידך על הפת שהוא עיקר הסעודה פוטרם ולא לאחריהם שברכת המזון פוטרם⁴:

(ב) ואם הם דברים שאין באים מחמת הסעודה דהיינו שאין דרך לקבוע סעודה עליהם לא ללפת ולא להשביע אלא דרכם לאכול כל היום אפילו שלא בשעת הסעודה כגון כל מיני פירות וכיוצא בהם בין חיין בין מבושלים ואפילו נתבשלו עם בשר אם אוכל אותם בלא פת טעונים ברכה לפניהם אפילו אוכלם כגמר הסעודה כדי לעכל המאכל או לקנות להקל מבוכד המאכל אבל אין טעונין ברכה לאחריהם אפילו אוכלם באמצע הסעודה לא לעכל ולא לקנות אלא לתענוג בלבד⁵ ויש משתקפים בפורות מבושלים כשאוכלם למזון ותבשיל אם לברך לפניהם ולכן יש לאכול מהן מעט קודם הסעודה ולברך עליהם⁶ אבל אם אוכל מהם מעט תוך הסעודה או בסופה לקינות או לתענוג צריך לברך לפניהם לדברי הכל⁷:

(ג) ואפילו אם אוכל מהם מעט עם פת ורוצה לאכול גם כן בלא פת צריך לברך לפניהם. כמה דברים אמורים כשהביאו הפירות לקנות ולהענוג אבל אם הביאו אותם ללפת בהם את הפת גם כן אין צריך לברך לפניהם אם אוכל מהם תחלה עם פת ודעתו לאכול מהם עוד עם פת אף על פי שבינתיים אוכל בלא פת ואף אם אחר כך נמךך שלא ללפת בהם כסוף אין בכך כלום כיון שבשעה שאוכל כוונתו ללפת בהם עדיין. וטוב לנהוג לאכול מהם תחלה בלא פת ולברך ואחר כך יאכל בין עם פת בין בלא פת⁸:

(ד) וכל זה כשקבע לפתן סעודתו על דבר אחר ובאמצע הסעודה הביאו לו פירות אבל אם קבע לפתן סעודתו על הפירות אין צריך לברך לפניהם אף על פי שאוכל מהם בתחלה ואכלהו בלא פת ויש הולקים ולכן טוב שיאכל תחלה מעט עם פת ואז אף אם אוכל מהם בלא פת אין צריך לברך אפילו אין דעתו לאכול עוד פת⁹:

ג קיצור פסקי הרא"ש ברכות פ"ו ס"י כח (לענין פירות).
 ז"א ס"ק ג. די הקטנה הלא ברכת פ"ג ס"י ס"ק לב
 (לענין פירות המבושלים עם בשר). וראה הע"ב תת ע'
 112.
 ד קיצור פסקי הרא"ש שם.
 ה די הקטנה שם.
 ו זכ"ה בשוע"ר סי' קעז ושי"נ.
 ז זכ"ה בשוע"ר שם ס"ב ושי"נ.

מ זכ"ה בשוע"ר סי' ריב ס"א ושי"נ.
 מא הלכה יד.
 מב הלכה יז.

פרק ד

א זכ"ה בשוע"ר סי' קעז ס"א ושי"נ.
 ב זכ"ה בשוע"ר שם ס"ב ושי"נ.